

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3ος όροφος), 106 74 Αθήνα. Τηλ: 210-7233221-2, 210-7233216,
Fax: 210 7233217. E-mail: info@nchr.gr

Οι συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα*

Εισαγωγή

Το θέμα των συνθηκών κράτησης στην Ελλάδα περιλαμβανόταν εξ' αρχής στις προτεραιότητες της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ). Με απόφαση της Ολομέλειας της 21^{ης} Απριλίου 2000 επιφορτίστηκαν τα Τμήματα Α' (Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων) και Γ' (Εφαρμογής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στους Αλλοδαπούς) να το εξετάσουν. Ταυτόχρονα, το Ε' Τμήμα (Διεθνούς Επικοινωνίας και Συνεργασίας) ενεργοποιήθηκε προς την κατεύθυνση της γνωστοποίησης προς την ΕΕΔΑ από το Υπουργείο Εξωτερικών όλων των σχετικών Εκθέσεων των διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων ελέγχου αλλά και των αντίστοιχων απαντήσεων της Ελληνικής Κυβέρνησης. Τέλος, είχε προηγηθεί η εξέταση πλευράς του θέματος από τον Συνήγορο του Πολίτη, ο οποίος δημοσιοποίησε το πόρισμά του (13821/00/2.3.2000, *Ποινική Δικαιοσύνη* 11/2000, σελ. 1107). Η Εισηγήση που ακολουθεί περιλαμβάνει τα ακόλουθα κεφάλαια: (α) Τα σημαντικότερα σημεία των πορισμάτων των αρμόδιων διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων ελέγχου, (β) Το ειδικό ζήτημα της μακρόχρονης κράτησης των υπό απέλαση αλλοδαπών δυνάμει δικαστικής ή διοικητικής απόφασης, (γ) Οι απαντήσεις των αρμοδίων ελληνικών οργάνων στις παρατηρήσεις της ΕΠΒ, (δ) Η εξέταση του ζητήματος από τα αρμόδια Α' και

* Εισηγητές: Επίκ. Καθ. Λ.-Α. Σισιλιάνος Αν. Προεδρεύων Α' Τμήματος, Γ. Κτιστάκης και Ν. Σιταρόπουλος, Επιστημονικοί Συνεργάτες ΕΕΔΑ. Δημοσιεύθηκε στην *Ποινική Δικαιοσύνη* 10/2001, σελ. 1058-1063.

Γ' Τμήματα της ΕΕΔΑ και (ε) Προτάσεις της ΕΕΔΑ προς τις αρμόδιες ελληνικές Αρχές.

A. Τα πορίσματα των διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων ελέγχου

1. Η *Διεθνής Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και της Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας* υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1984, τέθηκε σε ισχύ το 1987 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1872/1988. Η Ελλάδα έχει αναγνωρίσει το δικαίωμα διακρατικής αλλά και ατομικής αναφοράς στο όργανο ελέγχου της Σύμβασης, την *Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων* (εφεξής ΕκΒ), (άρθρα 21 και 22 της Σύμβασης). Μέχρι σήμερα έχει κατατεθεί μία μόνο ατομική αναφορά (αρ.40/1996).¹ Ταυτόχρονα, η Ελλάδα υποχρεούται να υποβάλλει περιοδικές εκθέσεις προς το συγκεκριμένο όργανο ενημερώνοντας για τις κυβερνητικές προσπάθειες αποτελεσματικής πρόληψης των βασανιστηρίων. Μέχρι σήμερα η Ελλάδα υπέβαλε τρεις συνολικά εκθέσεις, το 1990, το 1993 και το 1999. Η τρίτη Έκθεση² υποβλήθηκε με δύο χρόνια καθυστέρηση ενώ μια τέταρτη Έκθεση οφείλει η Ελλάδα να υποβάλει έως τις 4 Νοεμβρίου 2001.
2. Η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και της Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας* υιοθετήθηκε το 1987 από τα Κράτη-Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1949/1991 (ΦΕΚ Α' 83). Το όργανο ελέγχου της Σύμβασης, η *Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων* (εφεξής ΕΠΒ), έχει επισκεφτεί έκτοτε συνολικά τέσσερις φορές την Ελλάδα: το 1993, το 1996, το 1997 και το 1999. Οι επισκέψεις το 1996 και το 1999 ήταν *ad hoc* επισκέψεις, εκτός του

¹ Αφορούσε την επικείμενη απέλαση Αιθίοπα πρόσφυγα που είχε βάσιμο φόβο δίωξης στη χώρα του. Κρίθηκε ότι η Ελλάδα δεν είχε την πρόθεση να εκθέσει τον προσφεύγοντα σε τέτοιο κίνδυνο γιατί δεν εκτέλεσε την απόφαση απέλασης, του χορήγησε άδεια παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους και ο προσφεύγων είχε στη διάθεσή του εκείνα τα ένδικο μέτρα για να αντιδράσει σε πιθανή μελλοντική απόφαση απέλασής του.

² UN Doc. CAT/C/39/Add.3, 27 April 2000.

προγραμματισμού της ΕΠΒ. Η επόμενη -περιοδική- επίσκεψη έχει προγραμματισθεί για το 2001.³ Κύριος στόχος της επίσκεψης του 1999 ήταν η εξέταση των συνθηκών και των όρων κράτησης και μεταχείρισης των αλλοδαπών κρατουμένων (παρ. 10 της Έκθεσης).

3. Το κυριότερο σημείο των επικρίσεων της ΕΠΒ αφορά την απουσία σημαντικής προόδου από τις επισκέψεις του 1993 και του 1997 έως εκείνη του 1999. Η δε σύγκριση ήταν ευχερής γιατί η Επιτροπή επισκέφτηκε το 1993, το 1997 και το 1999 τους ακόλουθους τέσσερις -τουλάχιστον- χώρους κράτησης και σωφρονιστικά καταστήματα: τη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής στην Λεωφόρο Αλεξάνδρας, το Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών στον Αερολιμένα Αθηνών, το Κέντρο Κράτησης Κρατουμένων/Φυλακισμένων στον Πειραιά και το Συγκρότημα Φυλακών του Κορυδαλλού. Σημειώνεται ότι «οι περισσότερες προηγούμενες οδηγίες και συστάσεις της ΕΠΒ παραμένουν προς εφαρμογή» (παρ.10 της Έκθεσης).
4. Σχετικά με τις συνθήκες κράτησης διατυπώθηκαν δύο μόνο θετικά σχόλια για (α) τις εντελώς πρόσφατες εγκαταστάσεις κράτησης στο αστυνομικό τμήμα του Ανατολικού Αερολιμένα Αθηνών και (β) την σε γενικές γραμμές κατάλληλη σχεδίαση των κελιών μόνο όμως για σύντομες χρονικές περιόδους κράτησης. Κατά τα άλλα, «υπήρξαν πάρα πολλές σοβαρές ελλείψεις και μειονεκτήματα» (παρ.19 της Έκθεσης).
Ενδεικτικά:

- Οι όροι και οι συνθήκες κράτησης στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής έχουν χειροτερέψει το 1999 παρόλο που κατά την επίσκεψη του 1997 είχαν διατυπωθεί από την ΕΠΒ πολλές -κατεπείγουσας φύσεως- συστάσεις (παρ.19 της Έκθεσης).
- Ο χώρος του Κέντρου Μεταφοράς Πειραιά δεν έχει υποστεί καμία βελτίωση από το 1993 παρά τις έντονες συστάσεις της ΕΠΒ και

³ Η εισήγηση έχει λάβει υπόψη της την Έκθεση της ΕΠΒ (ημερομηνία εγγράφου 10-3-2000) που συντάχθηκε μετά την επίσκεψη στην Ελλάδα της 26ης Οκτωβρίου έως 2ας Νοεμβρίου του 1999. Έχει, επίσης, λάβει υπόψη της τις τελευταίες Παρατηρήσεις της ΕκΒ (κείμενο Α/49/44, παρ.148-158, 12.6.1994) που διατυπώθηκαν μετά την κατάθεση της δεύτερης ελληνικής Έκθεσης (CAT/C20/Add.2) και την ακρόαση των εκπροσώπων της ελληνικής κυβέρνησης (181η Σύνοδος της ΕκΒ, κείμενο CAT/C/SR.181, 21.4.1994).

συνιστάται ρητά η μεταφορά του Κέντρου σε νέο κτίριο (παρ. 37 της Έκθεσης).

- Αν και το 1993 είχε αποτελέσει αντικείμενο σειράς συστάσεων εκ μέρους της ΕΠΒ η κατάσταση έχει ελάχιστα μεταβληθεί στο Κέντρο Μεταφοράς Αθηνών (παρ. 39).
 - Καμία βελτίωση στο Αστυνομικό Τμήμα Δραπετσώνας αν και η κατάσταση εκεί είχε προκαλέσει την «Άμεση Παρατήρηση» (άρθρο 8 παρ. 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης) της ΕΠΒ κατά το 1997 (παρ. 20 της Έκθεσης).
 - «Εξοργιστικός» υπήρξε ο συνωστισμός στα Αστυνομικά Τμήματα Γλυφάδας, Κολωνού και Ομόνοιας (παρ. 21, 22 και 23 της Έκθεσης).
 - Βρώμικοι χώροι και δραματικές ελλείψεις στρωμάτων για τους κρατούμενους εντοπίστηκαν στο Τμήμα Αλεξανδρουπόλεως (παρ. 24 και 25 της Έκθεσης).
5. Η κατάσταση στο χώρο κράτησης αλλοδαπών που διατηρεί το Μεταβατικό Απόσπασμα στις Φέρρες του Νομού Έβρου «δεν άντεχε σε καμία περιγραφή» (παρ. 31). Η ΕΠΒ τόνισε χαρακτηριστικά ότι η κράτηση υπό τις ανωτέρω συνθήκες για παρατεταμένες περιόδους αποτελεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση (παρ. 33). Σημειωτέον ότι σύμφωνα με την πληροφόρηση που είχαμε από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης ο ανωτέρω χώρος κράτησης στις Φέρρες δεν υφίσταται πλέον.
6. Όσον αφορά τα Σωφρονιστικά Καταστήματα, το πρόβλημα του συνωστισμού είχε καταστεί οξύτερο: το 1997 υπήρχαν 5.432 φυλακισμένοι για 4.332 θέσεις ενώ το 1999 υπήρχαν 7.720 φυλακισμένοι για 4.700 θέσεις.⁴ Ταυτόχρονα, η ΕΠΒ διαπιστώνει ότι «παρ' όλες τις συστάσεις και οδηγίες εκ μέρους της το 1993 και το 1997 και των σχετικών εκθέσεων, οι συνθήκες και οι όροι κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα παρέμεναν αμετάλλακτες» (παρ. 57 της Έκθεσης).

⁴ Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία, οι ελληνικές φυλακές έχουν δυναμικότητα 5.004 κρατουμένων και φιλοξενούν 8.300 από τους οποίους το 45% είναι αλλοδαποί.

7. Θετικά βήματα εντοπίστηκαν στο συγκρότημα του Κορυδαλλού (παρ. 53)⁵ και στην δημιουργία ειδικού σωφρονιστικού καταστήματος για ανηλικούς στον Αυλώνα (παρ. 58). Εντούτοις, η ΕΠΒ προβαίνει σε αυστηρές συστάσεις για την κατάσταση της καθαριότητας και της υδραυλικής εγκατάστασης στο Κατάστημα του Αυλώνα που λειτουργεί μόλις από το 1998 (παρ. 61).
8. Επαναλαμβάνεται το 1999 η επισήμανση του 1997 για την ανάγκη λήψης επειγόντων μέτρων για τον επανέλεγχο λειτουργίας της ψυχιατρικής μονάδας του Καταστήματος του Κορυδαλλού και την πλήρη καταγραφή και περιθάλψη όσων τίθενται σε απομόνωση (παρ. 72). Επίσης η ΕκΒ εφιστά την προσοχή της Ελληνικής Κυβέρνησης στη συμπεριφορά του ιατρικού προσωπικού έναντι των κρατούμενων (παρ. 157).
9. Στο Παράρτημα Ι της Έκθεσης παρατίθεται πλήρης κατάλογος των συστάσεων και οδηγιών της ΕΠΒ για όλα τα ζητήματα, συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων νομικής προστασίας των αλλοδαπών, υγιεινής, βίας στις φυλακές, εκπαίδευσης των ανηλικών φυλακισμένων και εργασίας στις φυλακές.
10. Η επίσκεψη της ΕΠΒ έληξε την 2^α Νοεμβρίου 1999 με τη διατύπωση «Άμεσης Παρατήρησης» (άρθρο 8 παρ. 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης) αναφορικά με την κράτηση αλλοδαπών στα αστυνομικά καταστήματα (παρ. 8):
 - Να σταματήσει να λειτουργεί ο χώρος κράτησης στις Φέρρες.
 - Να έχει κάθε κρατούμενος ένα καθαρό στρώμα και κουβέρτες.
 - Καθαρές συνθήκες για την ικανοποίηση των φυσικών αναγκών.
 - Τακτική απολύμανση.

⁵ Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου εξέτασε στην υπόθεση *Peers κατά της Ελλάδας* τις συνθήκες κράτησής του προσφεύγοντα, Βρετανού υπηκόου, στις φυλακές Κορυδαλλού και, ειδικότερα, στην Δ Πτέρυγα των φυλακών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου πραγματοποίησε μάλιστα και επιτόπια έρευνα στις 28.6.1998. Συγκρίνοντας τις διαπιστώσεις της ΕΠΒ το 1993 και εκείνες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 1998, το Δικαστήριο διαπίστωσε (Απόφαση 19.4.2001) σοβαρή επιδείνωση των συνθηκών κράτησης στο χώρο της Δ' πτέρυγας των φυλακών και καταδίκασε ομόφωνα την Ελλάδα για εξευτελιστική μεταχείριση σε βάρος του προσφεύγοντα (άρθρο 3 της ΕΣΔΑ).

- Σίτιση σε κατάλληλες ώρες.
 - Τακτική ιατρική παρακολούθηση.
11. Η απουσία σοβαρής ανταπόκρισης και συνεργασίας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης μετά την επίσκεψη του 1997 (παρά της σχετικές οχλήσεις από το Στρασβούργο για την αποστολή, τουλάχιστον, της επίσημης ελληνικής απάντησης), οδήγησε την ΕΠΒ στην πραγματοποίηση της επίσκεψης του 1999 (παρ. 3).

B. Το ειδικό ζήτημα της μακρόχρονης κράτησης των υπό απέλαση αλλοδαπών στην Ελλάδα δυνάμει δικαστικής ή διοικητικής απόφασης

12. Η ρύθμιση του ζητήματος της μακρόχρονης κράτησης των υπό απέλαση αλλοδαπών κατόπιν δικαστικής ή διοικητικής απόφασης, για διαδικαστικούς κυρίως λόγους, απασχολεί ιδιαίτερα τα διεθνή και ευρωπαϊκά όργανα ελέγχου.⁶ Η ΕΠΒ εξέφρασε τον ιδιαίτερο προβληματισμό της για τη μακρόχρονη κράτηση των υπό απέλαση αλλοδαπών και ζήτησε από τις Ελληνικές Αρχές «να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα» για την εξάλειψη των «καθυστερήσεων» στις διαδικασίες απέλασης.⁷ Επίσης η ΕκΒ στα Συμπεράσματά της 8^{ης} Μαΐου 2001⁸ εξέφρασε την ανησυχία της για, μεταξύ άλλων, «τις σκληρές συνθήκες κράτησης εν γένει και, ιδίως, [τη] μακρόχρονη κράτηση μεταναστών χωρίς έγγραφα ή/και αιτούντων άσυλο υπό απέλαση σε αστυνομικά τμήματα χωρίς επαρκείς εγκαταστάσεις» (παρ. 5.β).
13. Ιδιαίτερο προβληματισμό προκαλεί, βέβαια, και η πρόσφατη ομόφωνη καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην υπόθεση *Dougoz* (6.3.2001). Το Δικαστήριο έκρινε

⁶ Παρόμοια σχόλια έγιναν επίσης από την Human Rights Watch στο Υπόμνημα της 20ης Δεκεμβρίου 2000, Human Rights Watch, Επείγουσες Ανησυχίες: Συνθήκες Κράτησης Αλλοδαπών στην Ελλάδα, σελ. 3 και 9-10.

⁷ Βλ. παρ. 10-12 της Έκθεσης της ΕΠΒ, Doc. CPT 2000 (11), 17.03.2000.

⁸ UN CAT, Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Greece, UN Doc. CAT/C/XXVI/Concl.2/Rev.1, 08.05.2001.

ότι η δέκα-επτάμηνη κράτηση του προσφεύγοντα στα υπερπλήρη και χωρίς καμία ευκολία ύπνου κρατητήρια της Δραπετσώνας και της Αλεξάνδρας συνιστά εξευτελιστική μεταχείριση υπό το φως του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Στην Απόφαση γίνεται εκτενής αναφορά στις Εκθέσεις της ΕΠΒ για την Ελλάδα (παρ. 46 και 47). Το Δικαστήριο έκρινε, επίσης, ομόφωνα ότι η κράτηση του προσφεύγοντα δεν ήταν «νόμιμη» κατά το άρθρο 5 παρ. 1 (στ) και ότι δεν είχε στη διάθεσή του τα απαραίτητα ένδικα μέσα για να αμφισβητήσει την νομιμότητα της κράτησής του σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ (βλ. και *infra* παρ. 18).

14. Το ζήτημα των συνθηκών κράτησης των υπό απέλαση αλλοδαπών βάσει δικαστικής απόφασης έχει απασχολήσει και τις ελληνικές Εισαγγελικές Αρχές⁹ αλλά και τον Συνήγορο του Πολίτη (ΣτΠ) ο οποίος πραγματοποίησε παλαιότερα αυτοψία στα Τμήματα της Ομόνοιας (Αττική), Ηρακλείου (Κρήτης), Ιωαννίνων και την 4^η Μαΐου 2001 αποφάσισε αυτεπάγγελα διερεύνηση των περιστάσεων της αναταραχής που προκλήθηκε την 02.05.2001 στα κρατητήρια της Λεωφ. Αλεξάνδρας από τους εκεί κρατούμενους αλλοδαπούς.¹⁰
15. Γνωμοδοτήσεις των Εισαγγελέων Εφετών Πειραιά και Αρείου Πάγου¹¹ έχουν καταστήσει σαφές ότι σε περίπτωση που η δικαστική απέλαση αλλοδαπού δεν είναι εφικτή, μετά την έκτιση της ποινής, η κράτηση του αλλοδαπού πρέπει να λαμβάνει χώρα στα ειδικά καταστήματα κράτησης ή θεραπευτικά καταστήματα που προβλέπει το άρθρο 74 παρ. 4 ΠΚ και όχι στα κρατητήρια αστυνομικών τμημάτων όπως συμβαίνει στην πράξη σε αρκετές περιπτώσεις.
16. Στις περιπτώσεις όπου έχει εκτιθεί η ποινή φυλάκισης από τον υπό απέλαση αλλοδαπό, ο ΣτΠ έχει εντοπίσει ήδη την ανάγκη τροποποίησης του άρθρου 74 παρ. 4 ΠΚ με την προσθήκη σε αυτήν διάταξης περί ευλόγου χρονικού ορίου κράτησης πέραν του οποίου θα προβλέπεται ρητά ότι η κράτηση θα αντικαθίσταται με περιοριστικούς

⁹ Βλ. πρόσφατες Γνωμοδοτήσεις ΕισΑΠ 6/2000, ΠοινΔικ 11/2000, 1101, ΕισΕφΠειρ 15/1999, ΠοινΔικ 11/2000, σελ. 1104.

¹⁰ Βλ. και Πόρισμα Συνηγόρου του Πολίτη 13821/00/2.3.2000, ΠοινΔικ 11/2000 σελ. 1107. Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση 2000, Αθήνα, 2001, σελ. 76-77.

¹¹ 'Ο.π.

όρους, κατά την κρίση του οικείου Συμβουλίου Πλημμελειοδικών. Υπενθυμίζουμε, πάντως, τις δεσμευτικές για τη διοίκηση και το νομοθέτη διατάξεις του Συντάγματος (άρθρο 6) όσο και της ΕΣΔΑ (άρθρο 5), εφόσον εκτίθηκε η επιβληθείσα στερητική της ελευθερίας ποινή και υφίσταται δικαστικός τίτλος κράτησης.¹²

17. Το άρθρο 3 της πρόσφατης ΥΑ 137954, 12.10.2000 (ΦΕΚ Β' 1255) «Καθορισμός λεπτομερειών εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων που διατάσσουν απέλαση αλλοδαπών» έχει τροποποιήσει θετικά το σχετικό νομικό πλαίσιο ορίζοντας ότι «Όσάκις η δικαστική απέλαση για οποιονδήποτε λόγο δεν είναι δυνατόν να εκτελεσθεί αμέσως, ο αρμόδιος για την εκτέλεση της καταδικαστικής απόφασης εισαγγελέας απευθύνεται στο [αρμόδιο] Τριμελές Πλημμελειοδικείο για να αποφασισθεί η άρση της τυχόν χορηγηθείσας αναστολής εκτέλεσης της επιβληθείσας στερητικής της ελευθερίας ποινής και η έκτισή της. Εάν η άμεση απέλαση είναι ανέφικτη και μετά την έκτιση της στερητικής της ελευθερίας ποινής, ο αρμόδιος εισαγγελέας εισάγει την υπόθεση στο [αρμόδιο] Τριμελές Πλημμελειοδικείο για να αποφασισθεί η προσωρινή παραμονή του αλλοδαπού στη χώρα με περιοριστικούς όρους».
18. Ο νέος νόμος περί αλλοδαπών 2910/2001 (ΦΕΚ Α' 91) προβλέπει στο άρθρο 44 παρ. 3, για πρώτη φορά, το δικαίωμα του υπό διοικητική απέλαση αλλοδαπού «να προβάλλει αντιρρήσεις κατά της απόφασης κράτησής του ενώπιον του προέδρου του διοικητικού πρωτοδικείου στην περιφέρεια του οποίου κρατείται, ο οποίος κρίνει για την νομιμότητά της με ανάλογη εφαρμογή της διαδικασίας που προβλέπεται στο άρθρο 243 του Ν. 2717/1999 (ΦΕΚ Α' 97)». Σημειωτέον ότι ο υπό διοικητική απέλαση αλλοδαπός μπορεί να κρατηθεί σύμφωνα με την ίδια διάταξη του νέου νόμου **εφόσον** «εκ των εν γένει περιστάσεων, κρίνεται ύποπτος φυγής ή επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη». Η κράτηση αυτή **δεν μπορεί να υπερβαίνει τους τρεις μήνες**, σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ. 3, διάταξη που επίσης

¹² 'Ο.π., 1108.

τίθεται για πρώτη φορά στη σχετική ελληνική νομοθεσία. Το άρθρο 48 του ίδιου νόμου προβλέπει ότι η ανωτέρω κράτηση γίνεται στην οικεία αστυνομική αρχή, αν και προβλέπει επίσης για πρώτη φορά την ίδρυση ειδικών χώρων κράτησης, με απόφαση του ΓΓ Περιφέρειας, η οποία και θα μεριμνά για τους χώρους αυτούς.

19. Η ΕΕΔΑ στις Πρόσθετες Παρατηρήσεις της για το σχέδιο νόμου περί μετανάστευσης/αλλοδαπών (08.01.2001) έχει τονίσει ότι οι αιτήσεις ασύλου προσώπων υπό κράτηση πρέπει να εξετάζονται κατά προτεραιότητα από τη Διοίκηση κατά ρητή διάταξη που είναι σκόπιμο να προστεθεί στο σχέδιο νόμου. Η πρόταση αυτή της ΕΕΔΑ δεν έχει συμπεριληφθεί στο κείμενο του νόμου.

Γ. Οι απαντήσεις των αρμόδιων ελληνικών οργάνων στις παρατηρήσεις της ΕΠΒ

20. Από την απάντηση του Υπουργείου Δικαιοσύνης σημειώνονται, κυρίως, τα ακόλουθα σημεία:
- Βρίσκεται σε εξέλιξη ευρύ πρόγραμμα δημιουργίας δέκα νέων φυλακών με ορίζοντα το 2002 ενώ ήδη το 2001 θα λειτουργούσαν τα δύο κέντρα απεξάρτησης τοξικομανών κρατουμένων.
 - Έχει ήδη ευαισθητοποιηθεί το σωφρονιστικό προσωπικό για τα ζητήματα βίας των ανηλίκων.
 - Η αποσυμφόρηση και σημαντική βελτίωση του Συγκροτήματος του Κορυδαλλού συνδέεται με τη δημιουργία των νέων φυλακών.
 - Ο νέος Σωφρονιστικός Κώδικας διευθετεί τα ζητήματα εργασίας των κρατουμένων.
 - Ειδικές προσπάθειες καταβάλλονται για την καλή κατάσταση στα πειθαρχεία.
 - Έως το τέλος του 2000 επρόκειτο να πραγματοποιηθούν εκτεταμένες επισκευές στο Κατάστημα του Αυλώνα και υλοποιούνται ήδη στον ίδιο χώρο προγράμματα ψυχολογίας, εκπαίδευσης και ιατρικής υποστήριξης των κρατουμένων.

- Στο κατάστημα του Κορυδαλλού, η ιατρική περίθαλψη είναι τουλάχιστον ικανοποιητική, η άμεση ιατρική εξέταση των νεοεισερχομένων είναι αντικειμενικά δύσκολη και το ψυχιατρείο κρατούμενων (μετά την αποσυμφόρησή του από τους πολλούς τοξικομανείς που θα μεταφερθούν το 2001) θα λειτουργεί υπό κανονικές συνθήκες.
21. Η σχετική Απάντηση του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης έχει δύο μέρη. Το πρώτο φέρει ημερομηνία 16 Ιουνίου 2000 και τον τίτλο «Έκθεση» και το δεύτερο 16 Ιανουαρίου 2001 και τον τίτλο «Συμπληρωματική Έκθεση».
22. Η Απάντηση του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης είναι αναλυτικότερη. Πιο συγκεκριμένα:
- Στο Πρώτο μέρος περιγράφονται με λεπτομέρεια οι δυνατότητες των αστυνομικών κρατητηρίων και των χώρων κράτησης, ο χρόνος κράτησης των προς απέλαση αλλοδαπών, η διαδικασία απέλασης αλλοδαπών και οι προσπάθειες για αποφυγή οποιασδήποτε μορφής κακομεταχείρισης.
 - Στο Δεύτερο Μέρος (Συμπληρωματική Έκθεση) γίνεται εκτεταμένη αναφορά στον νομοσχέδιο με τίτλο «Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με πολιτογράφηση». Σημειώνονται δε ευρύτερης σημασίας θετικές εξελίξεις όπως η συγκρότηση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και η πρόβλεψη προσωρινής παραμονής στη Χώρα των αλλοδαπών σε βάρος των οποίων έχει επιβληθεί απέλαση με δικαστική απόφαση και είναι ανέφικτη η άμεση απομάκρυνσή τους (κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης αρ. 137954/12-10-2000).
23. Η Απάντηση δίνει μεγάλο βάρος στην πληρότητα του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου (μετά την ψήφιση και του νομοσχεδίου για τους αλλοδαπούς) το οποίο συνεχώς βελτιώνεται κατά τους συντάκτες της.

24. Για τα κρατητήρια, που επισημάνθηκαν οι μεγαλύτερες ελλείψεις κατά την ΕΠΒ, η Απάντηση του Υπουργείου δεν θέτει τις σχετικές παρατηρήσεις σε αμφιβολία. Σημειώνει ότι «Οι ελλείψεις που επεσήμανε η Επιτροπή για τους χώρους κράτησης, οφείλονται σε ένα μεγάλο βαθμό στην υπάρχουσα κτιριακή υποδομή και στον μεγάλο αριθμό των κρατουμένων» (πρώτο μέρος, κεφάλαιο Δ, σελ. 16).
25. Δεν αρνείται ότι υπάρχουν περιπτώσεις αστυνομικών των οποίων η συμπεριφορά δεν είναι η προσήκουσα. Ωστόσο, δεν αναφέρεται περίπτωση καταστολής τέτοιων περιστατικών και δεν φαίνεται να έχει διεξαχθεί καμία ένορκη διοικητική εξέταση για τις καταγγελίες κρατουμένων που μετέφερε στις Παρατηρήσεις της η ΕΠΒ (Πρώτο Μέρος σελ. 13).
26. Η Απάντηση του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης δεν φαίνεται να λαμβάνει υπόψη βασικές παραμέτρους της αρχής απαγόρευσης των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Αναφέρει για παράδειγμα στο οικείο κεφάλαιο (Πρώτο Μέρος, σελ. 12) ότι «τυχόν παράβαση της παραπάνω απαγορεύσεως των βασανιστηρίων, εφόσον ήθελε καταγγελθεί, εξετάζεται εξονυχιστικά ...». Όπως είναι γνωστό, κατά την πάγια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οι προϊστάμενες αρχές έχουν δικαίωμα αλλά και υποχρέωση αυτεπάγγελτης έρευνας τέτοιων πράξεων εφόσον υπάρχουν σχετικές ενδείξεις.¹³
27. Η Απάντηση του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης επιχειρεί καταμερισμό ευθυνών για τον υπερσυνωστισμό στους χώρους κράτησης. Δύο φορές αναφέρει ότι οι ίδιοι οι αλλοδαποί ευθύνονται για την κατάσταση στους χώρους κράτησης γιατί καθυστερούν με υπαιτιότητά τους επί μακρόν την απέλασή τους, δηλώνοντας ψευδή στοιχεία, αρνούμενοι να υπογράψουν έγγραφα κλπ (Πρώτο Μέρος σελ. 9 και Δεύτερο Μέρος σελ. 1). Στο σημείο αυτό σημειώνεται ότι, κατά την πάγια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όπως αυτή επιβεβαιώθηκε πρόσφατα και στην Απόφαση *Dougoz*, η κράτηση των

13 ΕΛΛΑ, *Assenov και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, 28.10.1998, Recueil 1998-VIII, σελ. 3264.

υπό απέλαση αλλοδαπών είναι νόμιμη κατά το άρθρο 5 παρ. 1 (στ') της ΕΣΔΑ εφ' όσον οι αρμόδιες αρχές δρουν με την επιβαλλόμενη ταχύτητα και επιμέλεια ανάλογα με τις περιστάσεις. Σε αντίθετη περίπτωση τυχόν παρατεταμένη κράτηση αποτελεί παραβίαση της προαναφερόμενης διάταξης της ΕΣΔΑ αλλά, ενδεχομένως, και του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

28. Τέλος, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης δεσμεύεται ότι η προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών κράτησης θα είναι συνεχής.

Δ. Η εξέταση του ζητήματος από τα αρμόδια Α' και Γ' Τμήματα της ΕΕΔΑ

29. Τα Α' και Γ' Τμήματα της ΕΕΔΑ είχαν δύο σχετικές με το θέμα συνεδριάσεις, ιδιαίτερα διαφωτιστικές, με τη συμμετοχή των εκπροσώπων του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης (ΥΔΤ) την 29.01.2001 και την 22.02.2001.

30. Οι ανωτέρω εκπρόσωποι τόνισαν ότι οι εκθέσεις της ΕΠΒ αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό την πραγματικότητα και ότι έχουν συμβάλει στη βελτίωση του καθεστώτος κράτησης στην Ελλάδα. Σημείωσαν επίσης ότι ο υπερπληθυσμός αλλοδαπών κρατουμένων στην Ελλάδα οφείλεται κατά κύριο λόγο στην έλλειψη ταξιδιωτικών εγγράφων των αλλοδαπών και ότι σε αρκετές περιπτώσεις χώρες προέλευσης (π.χ. Μπαγκλαντές, Πακιστάν) αρνούνται συστηματικά την έκδοση αυτών των εγγράφων παρά τα διαβήματα του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών ή (π.χ. Ρουμανία) αρνούνται να καταβάλουν τα έξοδα ταξιδιού των υπηκόων τους. Όσον αφορά στον υπερπληθυσμό στους χώρους κράτησης (σοβαρό ποσοστό των οποίων είναι γυναίκες που εισήχθησαν παράνομα στην Ελλάδα από οργανωμένους εκμεταλλευτές), αυτό αναγνωρίστηκε ως μία πραγματικότητα, γεγονός που οδηγεί πολλές φορές στο συμπέρασμα ότι είναι προς το συμφέρον ουσιαστικά των παράνομων αλλοδαπών να επαναπροωθούνται και όχι να παραμένουν κρατούμενοι στην Ελλάδα επί σειρά μηνών. Αρκετές

επίσης από τις παρατηρήσεις της ΕΠΒ συνέβαλαν, κατά τους ίδιους εκπροσώπους, στη θετική τροποποίηση διατάξεων του νόμου περί μετανάστευσης που αφορούν στην κράτηση και απέλαση αλλοδαπών. Οι ίδιοι επεσήμαναν ότι η Ελλάδα βρέθηκε απροετοίμαστη εμπρός στη μαζική είσοδο αλλοδαπών, κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 90, και στη λειτουργία των κυκλωμάτων εισαγωγής μεταναστών. Στις αρχές του 2000 υπήρξε αύξηση κατά 70% των λάθρα εισελθόντων και συλληφθέντων αλλοδαπών. Το 2000 έγιναν 260.000 συλλήψεις λάθρα εισελθόντων αλλοδαπών και εξεδόθησαν 28.000 αποφάσεις απέλασης, ενώ το 1999 υπήρξαν 23.000 αποφάσεις απελάσεων, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη δημιουργίας νέων χώρων κράτησης. Επίσης ενώ το 1999 υποβλήθηκαν 48 αιτήσεις ασύλου κρατούμενων αλλοδαπών, το 2000 αυτές οι αιτήσεις ανήλθαν στις 500, μάλλον λόγω της επικείμενης νομιμοποίησης. Οι εκπρόσωποι του ΥΔΤ ελπίζουν ότι με την μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στο Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης το ΥΔΤ θα μπορέσει να ασχοληθεί αποτελεσματικότερα με τα θέματα των απελάσεων και ασύλου.

31. Όσον αφορά στο κτιριακό, αυτό αναγνωρίστηκε επίσης από τους εκπροσώπους του ΥΔΤ ως ένα φλέγον ζήτημα, κυρίως στην Αττική όπου συγκεντρώνονται οι αλλοδαποί προς απέλαση για να λάβουν τα απαραίτητα ταξιδιωτικά έγγραφα. Αντιθέτως, η κτιριακή υποδομή στα σύνορα (συνοριοφύλακες) θεωρείται ικανοποιητική. Κύριος ανασταλτικός παράγοντας στην ανέγερση νέων κτιρίων στην Αττική αποτελούν οι σοβαρές αντιδράσεις τοπικών φορέων (πχ. Αμυγδαλέζα).¹⁴ Το ιδανικό για το ΥΔΤ θα ήταν να υπάρξουν τέσσερα νέα κέντρα κράτησης στην Αττική χωρητικότητας 150 περίπου ατόμων το καθένα.
32. Την 14 Μαΐου 2001 τα Α' και Γ' Τμήματα της ΕΕΔΑ έλαβαν, κατόπιν αιτήσεώς τους, ενημερωτικό σημείωμα από το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο οποίο σημειώνονται τα εξής κυριότερα θέματα:

¹⁴ Σημαντική ήταν η συμβολή των παρατηρήσεων της ΕΠΒ για την πραγματοποιηθείσα βελτίωση της κατάστασης, από πολλές απόψεις, στις φυλακές της Κέρκυρας.

A. Ο υπερπληθυσμός των κρατουμένων εξακολουθεί να είναι οξύς. Επί 5.004 θέσεων κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης κρατούνται 8.300 άτομα. Η αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού θα επιτευχθεί, σύμφωνα με το αρμόδιο Υπουργείο, με την ολοκλήρωση του υπό εξέλιξη κτιριολογικού προγράμματος. Αυτή τη στιγμή υπάρχει ένα κτιριολογικό πρόγραμμα κατασκευής 9 νέων φυλακών, εκ των οποίων ολοκληρώθηκε ήδη το κατάστημα Μαλανδρινού, με χρονικό ορίζοντα το 2005 (η παράδοση του προγραμματιζόμενου καταστήματος κράτησης της Θεσσαλονίκης τοποθετείται στο 2008). Η λειτουργία δύο νέων κέντρων απεξάρτησης τοξικομανών κρατουμένων προγραμματίζεται (στη Θήβα εντός του 2001, και στη Κασσάνδρα Χαλκιδικής). Τα έργα του Ειδικού Καταστήματος Νέων Αυλώνα (βλ. παρ. 7 παρόντος) στις υδραυλικές και λοιπές εγκαταστάσεις έχουν ήδη ολοκληρωθεί, έχοντας διατεθεί πιστώσεις 220.000.000 δρχ. Νέες πτέρυγες έχουν επίσης γίνει στη Δικαστική Φυλακή Ναυπλίου που αύξησαν τις διαθέσιμες θέσεις κρατουμένων κατά 180. Όσον αφορά το Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού (βλ. παρ. 8 παρόντος), η χωρητικότητά του είναι 160 ατόμων και κρατούμενοί του που νοσηλεύονταν εκεί την 01.05.2001 ήταν 217. Το Ψυχιατρείο αυτό προγραμματίζεται να αποσυμφορηθεί από τους τοξικομανείς κρατουμένους που θα μεταφερθούν στο νέο Κέντρο Απεξάρτησης Θήβας. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης τόνισε ότι τα συνιστώμενα από την ΕΠΒ μέτρα για τους ευρισκόμενους στην απομόνωση τηρούνται ήδη.

B. Αναφορικά με τους υπό δικαστική απέλαση κρατουμένους αλλοδαπούς το Υπουργείο Δικαιοσύνης σημείωσε ότι μετά την έκδοση της Υπουργικής Απόφασης της 12.10.2000 (βλ. παρ. 17 παρόντος) έχουν αποφυλακιστεί, δυνάμει της ανωτέρω Απόφασης, 231 άτομα (μέχρι 03.05.2001) των οποίων η απέλαση δεν ήταν δυνατή.

Γ. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης τόνισε επίσης ότι ο νέος Σωφρονιστικός Κώδικας περιέχει μία σειρά διατάξεων που αφορούν εκτός από την εργασία των κρατουμένων, τη διαβίωσή τους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Όσον αφορά στα Πειθαρχεία, το Υπουργείο υπογράμμισε ότι καταβάλλεται συνεχώς προσπάθεια βελτίωσης του χώρου των πειθαρχείων

τα οποία συνήθως χρησιμοποιούνται για την προσωπική ασφάλεια κρατουμένων, κατόπιν προσωπικής επιλογής και σπανιότερα ως πειθαρχία. Τέλος, όσον αφορά στην κάλυψη του Ψυχιατρείου Κρατουμένων και του Νοσοκομείου Κρατουμένων Κορυδαλλού από ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό και υλικοτεχνική υποδομή, το Υπουργείο Δικαιοσύνης θεωρεί την κάλυψη αυτή ικανοποιητική.

Ε. Προτάσεις της ΕΕΔΑ προς τις αρμόδιες ελληνικές Αρχές

Η ΕΕΔΑ, έχοντας λάβει υπόψη τις παρατηρήσεις των αρμόδιων διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων και τις απαντήσεις των ελληνικών αρχών τόσο προς τα διεθνή όργανα όσο και προς τα αρμόδια Τμήματα της ΕΕΔΑ, εκφράζει κατ' αρχήν την ιδιαίτερη ανησυχία της για τη γενική κατάσταση των συνθηκών κράτησης προσώπων στην Ελλάδα αλλά και την ικανοποίησή της για όσα θετικά στοιχεία έχουν επισημανθεί ανωτέρω και τονίζει τα εξής:

1. Οι αρμόδιες ελληνικές Αρχές οφείλουν να συμμορφωθούν πλήρως προς τις συστάσεις των αρμόδιων διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων που αφορούν τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης στη χώρα μας.

2. Οι αρμόδιες ελληνικές Αρχές οφείλουν να τηρούν πιστά τις προθεσμίες υποβολής των περιοδικών εκθέσεων στο αρμόδιο διεθνές όργανο (ΕκΒ), σύμφωνα με τη σχετική σύμβαση του ΟΗΕ που έχει επικυρώσει η Ελλάδα.

3. Όσον αφορά στη συνεργασία των αρμόδιων ελληνικών αρχών με την ΕΠΒ και την ΕκΒ είναι αναγκαία η καθιέρωση ενός αποτελεσματικού διυπουργικού συντονισμού ώστε να υπάρχει πλήρης και σαφής παρουσίαση της εικόνας της ελληνικής πραγματικότητας στα όργανα αυτά.

4. Είναι αναγκαίο να προχωρήσουν άμεσα οι εργασίες δημιουργίας νέων κτιρίων κράτησης τηρώντας απόλυτα τα σχετικά διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα.

5. Η ΕΕΔΑ τονίζει την ανάγκη αυστηρού διαχωρισμού μεταξύ των ανήλικων και ενήλικων κρατουμένων όπως και μεταξύ τοξικομανών και μη.

6. Είναι αναγκαίο να υπάρξει σοβαρή αριθμητική ενίσχυση και συνεχής εκπαίδευση ολόκληρου του προσωπικού του ΥΔΤ που είναι υπεύθυνο για την κράτηση προσώπων στην Ελλάδα σε όλους ανεξαιρέτως τους χώρους κράτησης.

7. Προτείνεται η άμεση ενεργοποίηση του άρθρου 48 του Ν. 2910/2001 (ΦΕΚ Α' 91) περί αλλοδαπών σύμφωνα με το οποίο ιδρύονται ειδικοί χώροι κράτησης αλλοδαπών υπό διοικητική απέλαση, που λειτουργούν με ευθύνη της Περιφέρειας και φυλάσσονται από την Ελληνική Αστυνομία.

8. Πρέπει να υπάρξει νέα νομοθετική ρύθμιση έτσι ώστε οι αιτήσεις αούλου προσώπων υπό κράτηση να εξετάζονται κατά προτεραιότητα από τη Διοίκηση, όπως έχει ήδη προτείνει η ΕΕΔΑ στις παρατηρήσεις της επί του σχεδίου του Ν. 2910/2001 (ΦΕΚ Α' 91).

9. Η ΕΕΔΑ συμφωνεί με τις γνωμοδοτήσεις των Εισαγγελέων Εφετών και Αρείου Πάγου για την κράτηση αλλοδαπών μετά την έκτιση της ποινής, εφόσον δεν είναι εφικτή η απέλαση, σε ειδικά καταστήματα κράτησης ή φυλακής (βλ. προηγουμένως παρ. 15) και καλεί τις δικαστικές αρχές να δώσουν την προσηκουσα συνέχεια.

10. Η ΕΕΔΑ θεωρεί προφανή την ανάγκη κατάστρωσης σχεδίου τακτικής όσο και έκτακτης συνεργασίας των αστυνομικών τμημάτων με το πλησιέστερο στους χώρους κράτησης δημόσιο νοσοκομείο, δεδομένης της σημαντικής απουσίας ιατρικού και παρα-ιατρικού προσωπικού από τους χώρους κράτησης.

Αθήνα, 5 Ιουλίου 2001